

*Marton Erika*¹

„VERBA VOLANT, SCRIPTA MANENT”
A SZÓBELISÉG ELVÉNEK PERJOGI KÉRDÉSEI²

„Egy perrend sorsa mindenesetre nem csak annak betűitől, hanem azok egyéniségétől is függ, kik hivatva vannak annak életet adni, a bíraktól és hozzá kell tennem, az ügyvédektől is. Azonban a törvényhozó nem vígasztalhatja magát a bírák jóságával, a mondás, hogy jobb a rossz törvény jó bírákkal, mint a jó törvény rossz bírákkal, nem az ő vígasztalására lett megírva.”³

(Plósz Sándor, 1883)

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A polgári anyagi jogi igények bíróság előtt történő érvényesítésének meghatározó keretét a perrendi szabályok adják. Egy eljárásjogi szabályrendszer kialakítása, reformja során vannak olyan alapvető kérdések, amelyek eldöntésekor a jogalkotónak meg kell határozni a kereteket, és gyakorlati tapasztalatokra reflektálva kell egy hatékony igényérvényesítési metódust elfogadnia. Az ilyen kérdések közé tartozik az is, hogy egy adott perrend szabályozásában milyen arányban van jelen a szóbeliség és az írásbeliség. Ez a szempont évtizedek óta újra és újra felmerül, egyúttal azt is megállapíthatjuk, hogy megfigyelhető az eltolódás egyik vagy másik irányába, majd a tapasztalatok nyomán újra előkerülnek a régi problémák. Bartha Bence ezt akként fogalmazta meg, hogy „perrendtartásaink tárgyalási szerkezetét

¹ Bíró, Gyulai Törvényszék.

² A tanulmány a 2025. szeptember 25. napján megrendezett Nizsalovszky Magánjogi Kollokvium II. konferencián elhangzott előadás kibővített változata.

³ PLÓSZ 1883: 14.

egymás után szemlélve kirajzolódik előttünk, hogy minden (akkor) új perrend eltérő arányban használta a szóbeliség/írásbeliséget, valamint más és más szerkezetet alkalmazott. Következésképpen az újítások a jogirodalom figyelmét ráirányítják e területre.”⁴ Ilyen újításnak tekinthető a jelen tanulmányban is vizsgált jogszabály-módosítás, amely az ítéletek írásba foglalását érinti.

A perrendi szabályok nem önmagukban léteznek, hanem számos körülmény befolyásolja ezek működését. Egyrészt az a társadalmi, gazdasági berendezkedés, amelynek viszonyait érintve, az ezeken a területeken felmerülő jogviták elbírálásának eljárásjogi vetületeit adja. Másrészt a nemzetközi minták is értelemszerűen hatnak rá. Harmadrészt a technikai fejlődés hatása szintén markánsan megjelenik.

A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény (továbbiakban: Pp.) 2018. január 1. napján történt hatálybalépése lényegesen átformálta a polgári perek szerkezetét, az osztott perszerkezet bevezetésével a felek perbeli nyilatkozatait formai és időbeli korlátok közé próbálta szorítani, és összességében azt lehet elmondani, hogy a jogvita tárgyának, a felek jogi álláspontjának mielőbbi meghatározása, a perelhúzás megakadályozása – és ennek eredményeként a pertaktikai lehetőségek visszaszorítása – fontos elemként jelent meg. Az új kódex megalkotása során a jogalkotó az írásbeliséget preferálta alapvetően, és ez számos helyen tetten érhető, ahogyan az is, hogy ezeken a szabályokon a gyakorlati problémák és következtetlenségek miatt kénytelen volt módosítani. A teljesség igénye nélkül említhetjük a professzionális pervitel körében a szigorú keresetlevél-visszautasítási szabályokat, amelyeknek tipikus példája a korábban hiánypótlási felhívás nélkül történő visszautasítási okot jelentő Pp. 176. § (1) bekezdés j) pontjának⁵ hatályon kívül helyezése. De akár a jogi képviselő nélkül eljáró felekre vonatkozó keresetlevél-nyomtatvány alkalmazási

⁴ BARTHA 2022: 77–78.

⁵ A 2020. január 1. napját megelőző jogszabályi rendelkezés szerint a bíróság – hiánypótlási felhívás kiadását mellőzve – a keresetlevelet visszautasítja, ha az nem tartalmazza a 170. §-ban, illetve törvényben előírt egyéb kötelező tartalmi elemeket, illetve alaki kellékeket, vagy a felperes nem csatolta a 171. §-ban, illetve törvényben előírt egyéb kötelező mellékleteket.

kényszerére⁶ is gondolhatunk, ami szintén a gyakorlati tapasztalatok alapján tette szükségessé az írásbeliséggel összefüggő követelmény felpuhítását. Megítélésem szerint ebbe a sorba illeszkedik a bírósági ítéletek indokolását érintő, 2025. augusztus 19. napjától hatályba lépett Pp.-módosítás is, amely a rövidített indokolást tartalmazó ítéleteket egyfajta főszabállyá teszi az ítélet kihirdetésekor történő szóbeli indokolás szerepének növelésével. Ez utóbbi Pp.-módosítással a tanulmány a későbbiekben részletesen is foglalkozik annak jelentősége okán.

A Pp. szigorodó szabályozása, majd a kötöttségek enyhítése jól példázza azt is, hogy milyen nehéz megtalálni az egyensúlyt az írásbeliség és szóbeliség között. Ugyanakkor a jogtörténetet tanulmányozva láthatóvá válik, hogy a jelenlegi szabályozási környezetben szerzett tapasztalataink, érveink-ellenérveink a szóbeliség és írásbeliség elvének érvényesülése kapcsán egyáltalán nem újak. Évtizedekkel korábban is felvetődtek ugyanazok az előnyök és hátrányok, amelyekkel ma éppúgy szembesülünk a pervitel során, de továbbra is törekedni kell arra, hogy az igazságszolgáltatási, eljárásjogi szempontoknak, illetve a felek érdekeinek is megfelelő megoldásokat találjunk. Nizsalovszky Endre szavait idézve: „a tételes jogásznak az a legszebb hivatása, hogy az élet egyes eseteiben az igazság megkeresésének eszközeit a tökéletes eredményt minél inkább megközelítve alkalmazza.”⁷

AZ ANYAGI JOG ÉS AZ ELJÁRÁSJOG VISZONYA

Az eljárásjogi szabályoknak alapvetően az anyagi jogi igényérvényesítést kell szolgálnia. Ahogyan azt Magyary Géza és Nizsalovszky Endre a *Magyar polgári perjogban* is megfogalmazták: a polgári per „[c]élja oly ítélet, amely a sértett vagy veszélyeztetett magánjogi jogosítványt, vagy esetleg csak veszélyeztetett magánjogi érdeket érvényesíti, illetve ha ilyen nem bizonyul

⁶ Lásd a 6/2019. (III. 18.) IM rendeletet a polgári perben és a közigazgatási bírósági eljárásban alkalmazandó nyomtatványokról, amelyet 2021. január 1. napjától hatályon kívül helyeztek. E jogszabályt a 17/2020. (XII. 23.) IM rendelet váltotta fel, amely immár választható a peres fél által, és lényegesen egyszerűbb, rövidebb nyomtatványokat vezetett be.

⁷ NIZSALOVSKY 1942: 52.

be, az ellen megvéd”.⁸ A szerzők munkájukban egyúttal rámutatnak arra is, hogy a polgári per mind a két fél érdekeinek védelmére szolgál.

Az anyagi jog és az eljárásjog viszonya körében érdemes megemlíteni ifj. Szigeti László 1930. évben megjelent értekezését,⁹ amely egy, az igazságügyi kormány által az igazságszolgáltatás racionalizálása és egyszerűsítése jegyében készült perrendtartási novellatervezethez íródott: a tervezet „ha tényleg egyszerűsítene is [az igazságszolgáltatást], az soha nem történhet az anyagi igazság rovására. [...] hiába hozzuk a legjobb anyagi törvényeket, ha azok a bölcs szabályok a perjogi »egyszerűsítés« miatt úgysem érvényesülhetnek.” Mindez máig is alapvető szempontként kell – kellene – hogy érvényesüljön az anyagi és eljárásjogi szabályok egymáshoz fűződő viszonyában.

A jelenleg hatályos Pp. egyik hangsúlyos eleme a jogcímhez kötöttség bevezetése volt, amellyel a korábbi bírói gyakorlatban időnként megjelenő ügynevezett „meglepetésítéleteket” kívánták elkerülni. A felek rendelkezési jogából is eredően a bíróság kizárólag a felek által megjelölt jogcímek, jogalapok szerint vizsgálhatja a felek perbe vitt anyagi jogait. Némi korrekcióra ad lehetőséget az anyagi pervezetés Pp. 237. §-ában meghatározott jogintézménye és a Pp. 6. §-a szerint a bíróság közrehatási tevékenysége, de ettől függetlenül a bíróság a rendelkezési elvből fakadóan – törvény eltérő rendelkezése hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van, és a felek szabadon rendelkeznek perbe vitt jogaikkal.¹⁰ Ezáltal megkérdőjelezhetővé válik a polgári per mindkét fél érdekeinek védelmét egyaránt szolgáló jellege, hiszen a feleknek – legalábbis egyiküknek – alapvetően ahhoz fűződik érdeke, hogy a jogvita a lehető leghamarabb, a megfelelő jogi minősítés mellett záruljon. A jogcímhez kötöttség mellett ez nem feltétlenül van így, hiszen ha a bíróság közrehatása és anyagi pervezetése ellenére sem módosít a fél a nyilatkozatán, akkor az a kereset elutasítását eredményezi adott jogcím mellett, és csak egy újabb per útján – immár a helyes jogalapon – tudja anyagi jogi igényét érvényesíteni.

⁸ MAGYARY–NIZSALOVSZKY 1939: 1.

⁹ SZIGETI 1930: 132.

¹⁰ Pp. 2. § (1) és (2) bekezdései.

A NYILATKOZAT ÉS A MEGHALLGATÁS A PERBEN

A polgári per fentiekben megfogalmazott céljából következően kontradiktuális jellegű, mindkét fél számára biztosítani kell a nyilatkozat lehetőségét. A szóbeliség és írásbeliség kérdése ezen a ponton is felmerül: milyen módon, formában kell meghallgatni a feleket, illetve a pervezetés és közrehatási tevékenység írásban vagy szóban tud hatékonyabban érvényesülni.

A meghallgatás formájával kapcsolatban Magyary és Nizsalovszky eként fogalmaz:

„Ami végül a polgári per alakját illeti, az a bíróság és a felek sajátos öszszműködéséből áll. Ez az öszszműködés abban áll, hogy a bíróság a feleket meghallgatja. Nem okvetlenül szükséges, hogy mind a kettőt valósággal meghallgassa, hanem csak az, hogy az egyiket hallgassa meg valósággal, a másiknak pedig a meghallgatásra legalább alkalmat nyújtson.”¹¹

A jelenlegi szabályozás a keresetlevél és az írásbeli ellenkérelem előterjesztése tekintetében megfelel ezen évtizedekkel korábbi megállapításnak. A meghallgatás formája többféle lehet, történhet akár szóban, akár írásban, vagy e kettő vegyítésével, egyes rendszerben.

A meghallgatás alakját tekintve Magyary és Nizsalovszky egy szűkebb és egy tágabb értelmezést is ad. A szűkebb értelmezés esetén – az ítéletet nem érintve – pusztán annak tulajdonítanak jelentőséget, hogy a bíróság az ítélet meghozatala előtt milyen módon hallgatja meg a feleket. A tágabb értelmezési keretben a peres eljárást akkor tekintik tisztán szóbelinek, „ha úgy a feleknek, mint a bíróságnak minden perbeli cselekménye csupa élőszóbeli előadásból áll. E szerint a tiszta szóbeliségnél nincs semmiféle írásbeli feljegyzés.”¹² A tiszta szóbeliséggel kapcsolatban ifj. Szigeti László már 1930-ban megjelent értekezésében rámutatott arra, hogy „elvi tisztaságú szóbeliség kultúrfokon nem használható”, az írásbeliségre szükség van, mivel ezek bizonyítják a felek ítélet alapján érvényesített jogait és kötelezettségeit, lehetővé teszik a felülvizsgálatot, az eljárás szabályszerűsége

¹¹ MAGYARY–NIZSALOVSZKY 1939: 3.

¹² MAGYARY–NIZSALOVSZKY 1939: 247.

szempontjából is lényeges, valamint „jogismerési és jogtörténeti” szempontból is jelentősége van.¹³

Ezzel szemben a tisztán írásbeli per esetén kizárólag írásbeli nyilatkozatok történnek, és a bíróság az ítéletet is írásban közli a felekkel. Az írásbeliség térnyeréséhez értelemszerűen szükség volt arra, hogy az írás ne kizárólag egy szűk réteg kiváltsága legyen, hanem szélesebb körben is elterjedjen. A *Magyar polgári perjog* című műben rámutatnak arra is, hogy az írás ismeretének terjedésével az írásbeliség hangsúlyos is lett a 17. századra, majd a francia forradalmat követően ismét előtérbe került a szóbeliség elve. Ugyanakkor gyakran említett hátránya a lassúság, mivel előfordulhat, hogy egy releváns körülmény vagy kérdés – szemben a szóbeliséggel és az ahhoz kapcsolódó közvetlenséggel – nehezebben tisztázható.

A tiszta írásbeliség peres eljárások esetén időről időre felmerül, ma is találkozhatunk ilyen eljárásrenddel. Gondolhatunk e helyütt például az igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2025. évi XLIX. törvénnyel bevezetett egyszerűsített perre. A törvény preambuluma szerint az igazságszolgáltatás hatékonyságának növelése és az eljárás gyorsaságának biztosítása érdekében vezették be az egyszerűsített pert, amely a felek előzetes választásán alapul. Az eljárás írásbeli, amelyet teljes mértékben a felperesnek kell előkészítenie, már a keresetlevélhez csatolni kell valamennyi okirati bizonyítékot, valamint szakkérdés felmerülése esetén a szakvéleményt. A hatálybalépés óta eltelt viszonylag rövid időre figyelemmel ennek a pertípusnak a gyakorlati megvalósulását, hatékonyságát még nem lehet érdemben vizsgálni.

Az írásbeli pervitel melletti érv lehet annak költség- és időtakarékosága. Amennyiben kizárólag írásban történik a pervitel, úgy a tárgyalási jelenlét kérdése nem merül fel. Bár a bírósági digitalizációt érintően fejtette ki nézetét, de a tisztán írásbeli pervitel esetén is irányadónak tekinthető Osztovis András felvetése, amely szerint:

„A bírósági eljárás költsége nemcsak az illeték, hanem az az idő, amit rá kell fordítani. A perek legidőigényesebb része a tárgyalás: ha több tárgyalási

¹³ SZIGETI 1930: 130.

napot is kell tartani, arra a feleknek többször személyesen vagy jogi képviselőjük útján meg kell jelenniük. Ez az utazással, várakozással megnövelt időtartam a perköltségben (ügyvédi munkadíjban), a fél munkabéréből való kiesésben is jelentkezik.”¹⁴

Ezen túlmenően említeni lehet az új típusú koronavírus-járvány terjedésének megakadályozása érdekében bevezetett veszélyhelyzeti rendelkezéseket, amelyek eredményeként kezdetben rendkívüli ítélkezési szünet, majd egy lényegében tisztán írásbeli pervitel jelent meg. Ennek rövid időn belül megmutatkozó hátrányait enyhítette némiképp az elektronikus távmeghallgatásra szolgáló eszközök alkalmazását egyszerűsítő szabályozás. Ezzel kapcsolatban Udvary Sándor is rámutatott arra, hogy a pandémiás helyzet veszélyeztette a közvetlenség, a nyilvánosság elveit egészségügyi okból, a személyes kapcsolat minimalizálását célozta a jogi szabályozás, és „a legelső védelmi lépések azt illusztrálták, hogy közvetlenség nélkül nem is tudta elképzelni a jogalkotó a peres eljárásokat – az ítélkezési szünettel lényegében megállította a pereket”.¹⁵ A tisztán írásbeli pervitel tapasztalatai ebben a viszonylag rövid időszakban is azt mutatták, hogy az egyébként is bonyolult megítélésű ügyeket érdemben ez az átmeneti szabályozás nem húzta el, hiszen ezekben egyébként is jellemző a további írásbeli perfelvétel elrendelése, ugyanakkor azon eljárástípusokat, amelyek gyakran a felek tárgyaláson történő érdemi egyeztetésének eredményeként egyezséggel zárultak a bíróság előtt, lényegesen lassították. Jellemzően ezen pertípusokban a felek jogi képviselő nélkül járnak el, így helyzetük a tisztán írásbeli kommunikáció mellett elnehezült, ahogyan a bíróságok sem voltak kellően felkészülve technológiai-informatikai oldalról. Gondolhatunk itt például egy házasság közös megegyezéssel történő felbontására, ahol előbb a felek között egyezséget kellett létrehozni, majd a házasságot felbontani, ami az átlagos ügyintézési időt és adminisztrációs terhet megtöbbszörözte a levélváltások megnövekedett száma miatt.

A kérdést tehát alapvetően az jelenti, hogy az írásbeliség vagy a szóbeliség preferálása egy szabályozásban gyorsíthatja-e, hatékonyabbá és alaposabbá

¹⁴ OSZTOVITS 2020: 627.

¹⁵ UDVARY 2024: 26–27.

teheti-e az eljárást. Mindkét oldalon számos érv és ellenérv elhangzik. A szóbeliség eljárásjogi hatékonysága mellett Plósz Sándor a következőket emeli ki:

„Míg az írásbeliségnél sok haszontalan állítás elejétől végig húzódik a perben, s vastaggyá növeszti a percsomót, addig a szóbeliségnél a közvetlen pervezetés a bíróval való megbeszélés mellett s a szemtől-szembe mondás pressziója alatt a lényegtelen s kétségbeesett pozíciók mintegy önkéntelenül feladatnak.”¹⁶

Ez a megállapítás napjainkban is érvényes, különösen a beadványok és a peres eljárás iratanyagának terjedelme körében. Azonban azt is látnunk kell, hogy a technológia fejlődésével ezekre a kérdésekre továbbiak is rakódnak. Gondolhatunk például a számítógépek elterjedése kapcsán arra, hogy amíg néhány évtizeddel ezelőtt kézzel vagy írógéppel kellett beadványokat készíteni, sokkal tömörebb, rövidebb beadványok készültek. Noha az előkészítő iratokkal kapcsolatban Alföldy Ede 1929-ben még azt a megállapítást tette, hogy „a tárgyalások és előkészítő iratok számának a mesterséges szaporításával és terjedelmük mesterséges növelésével üzhető visszaélések aránytalanul csekélyebb és bizonytalanabb előnyökre nyújtanak kilátást, mint amennyi fáradtságba kerülnek”,¹⁷ addig napjainkban a másolható szövegek, a beszédleíró szoftverek és a mesterséges intelligencia korában nem korlátoz bennünket ennek idő- és munkaigényessége. A gyakorlatban nagy számban készülnek olyan beadványok, amelyek teljesen szükségtelenül tartalmaznak jogszabályszövegeket, felduzzasztva a beadványok hosszát, és ezzel az iratanyagot.

Az elmúlt évtizedek tapasztalatait áttekintve látható, hogy nem lehet egyértelmű, minden polgári perre egyaránt érvényes megállapítást tenni. A polgári perek az érintett joganyag szerteágazó területei miatt nagyfokú eltérést mutatnak, ahogyan a kapcsolódó bíróság előtti jogviták is. Ebből az is következik, hogy a legtöbb per esetén a vegyes – szóbeli és írásbeli – rendszer érvényesül, és ez tud hatékonyan működni abban az esetben, ha a bíró számára az eljárásjog kellő mozgásteret biztosít.

¹⁶ PLÓSZ 1927: 107.

¹⁷ ALFÖLDY 1929: 151.

A PERELŐKÉSZÍTÉS KÉRDÉSEI

A peranyagot illetően mindenképpen foglalkozni kell azzal, hogy az írásbeli perelőkészítő anyagokat – vagy jelen szabályozás mellett a keresetlevelet és a perfelvételi iratokat – miként tekintjük a per során, azaz az írásban benyújtott iratok és a per során tett szóbeli nyilatkozatok milyen kapcsolatban állnak egymással.

E kérdéskör a szóbeliség és írásbeliség vonatkozásában döntően úgy jelenik meg, hogy az írásbeli nyilatkozatok ténylegesen csak előkészítő – mintegy tájékoztató – jellegűek, és a hangsúly a közvetlenség elvéből fakadóan a per során a bíróság előtt megtett szóbeli nyilatkozatra helyeződik, vagy ezekhez a fél szigorúan kötve van. Ez a vegyes rendszer tehát determinált azáltal, hogy a perrendi szabályok a szóbeliséget vagy az írásbeliséget helyezik előtérbe egyik vagy másik rovására. Az előkészítő iratokkal összefüggésben Plósz Sándor 1883-ban akként érvelt, hogy a szóbeliség általa követendőnek tartott felfogása mellett „nem az előkészítő iratok vannak arra hivatva, hogy a per anyagát szolgáltatassák, más szavakkal, hogy az előkészítő iratokban foglaltak nem kötik a felet”, és azokat bíróságon kívüli cselekményeknek tekinti. Nézete szerint a szóbeliségnek kell a bírót az ügyről informálnia, és a felek szóbeli előadása helyettesítené a periratokat.¹⁸

Az előkészítő iratok rendeltetése és jelentősége körében Alföldy Ede kifejti,¹⁹ hogy azok célja nem csupán a bíróság és a peres felek előre tájékoztatása a tárgyalás anyagáról, hanem a per döntő adatait rögzítik, így a legpontosabban és legteljesebben tartalmazzák a felek tényállításait és nyilatkozatait, másrészt megkönnyítik a bíróság feladatát a perdöntő körülmények megismerése és megállapítása során. Értelmezésében az írásbeliség korlátok közé szorítása alapvetően az eljárás gyorsítását célozná, de ugyanilyen fontosságot tulajdonít az eljárás során az alaposságnak is. Alföldy Ede e két szempont összehangolásának nehézségeit találóan fogalmazta meg: „Ha néha hiábavaló fáradozást is kell kifejtetni akkor, amidőn az előkészítőiratok útvesztőin átvergődünk, ne sajnáljuk ezt az áldozatot, mert ez biztosítékul szolgál arra,

¹⁸ PLÓSZ 1927: 105. és 109.

¹⁹ ALFÖLDY 1929: 149.

hogya a peres eljárás folyamán perdöntő körülmények el ne kallódjanak.”²⁰ Összegezve tehát az írásbeli előkészítő iratok korlátozásának legnagyobb veszélye abban áll, hogy az alaposság rovására megy, és a jogvita elbírálása szempontjából releváns ténybeli és jogállítások maradnak tisztázatlanul.

Ehhez hasonlóan a perelőkészítő iratokat érintően ifj. Szigeti László a már említett értekezésében kifejtette, hogy „[a] bíró máshogy vezeti a pert, ha tudja melyek a jelentős tények, jogi kérdések és a jó előkészítés a perkoncentráció és az alapos ítékezés feltétele”.²¹

Közel száz év elteltével megállapítható, hogy a Pp. szabályozása ugyanezt a célt tükrözi, nevezetesen, hogy a felek nyilatkozatai és kérelmei a releváns jog- és ténybeli kérdések körében a perfelvételi szakban rögzüljenek, tisztázódjanak, ami a perkoncentrációt segíti. A Pp. nem említi kifejezetten a szóbeliség elvét, ahogyan egyébként az 1952. évi III. törvényben (régí Pp.) sem szerepelt, bár ez utóbbi perrendtartás felerősítette annak szerepét.

A Pp. szabályozása az írásbeliség irányába való elmozdulást jelentett a vegyes rendszeren belül. A keresetlevél és a perfelvételi iratok körében Köblös Adél is rámutat arra, hogy a Pp. szabályrendszerében „az írásbeli anyagoknak nem pusztán előkészítő jellegük van, hanem ők maguk is szolgáltatják a per anyagát”.²² Ezt tükrözi a jogvita kereteire vonatkozó, a Pp. 183. § (1) bekezdésében foglalt meghatározás is, amelynek mielőbbi tisztázása a perkoncentráció szempontjából lényeges, hiszen a Pp. 183. § (5) bekezdése – nem mérlegelhető módon, szankciós jelleggel – kimondja, hogy azt a felet, aki perfelvételi nyilatkozatát úgy teszi vagy változtatja meg, hogy arra a perfelvétel során perfelvételi iratban vagy tárgyaláson korábban lehetősége volt, a bíróság pénzbírsággal sújtja. Ez is tovább erősíti az írásbeli előkészítő iratok hangsúlyos szerepét a perben.

Az osztott perszerkezet bevezetésével és az írásbeliség térnyerésével összefüggésben jogos kritikaként merül fel, hogy a perkoncentráció elvével szemben hat, amikor a jogalkotó megtöri a perbeli nyilatkozatok eventualitás által biztosított egységességét azáltal, hogy a perfelvételi szakban a felek számára lehetővé teszi a már megtett írásbeli nyilatkozatok módosítását a perfelvételi

²⁰ ALFÖLDY 1929: 152.

²¹ SZIGETI 1930: 130.

²² KÖBLÖS 2017: 18–19.

tárgyaláson szóbeli nyilatkozat útján. Ezzel kapcsolatban Szivós Kristóf a Pp. 191. § (3) bekezdésében a perfelvételi tárgyaláson biztosított további nyilatkozattételi lehetőséget, másrészt a Pp. 183. § (4) bekezdésében szereplő azon jogosítványt emeli ki, amely szerint a fél a perfelvételi nyilatkozatait a perfelvételi tárgyalás lezárásáig a másik fél hozzájárulás nélkül is, bármikor megváltoztathatja. E vonatkozásban azt a megállapítást teszi, hogy

„a jogalkotó »túl sokat« kívánt elérni, hiszen egyrészt az írásbeliséggel és az eventualitással meg akarta akadályozni, hogy a felek elhúzzák a pert [...], másrészt viszont a szóbeliség alkalmazásával garantálni kívánta, hogy a bíróság csak az írásban előadottakra tekintettel ne zárhassa le a perfelvételt.”²³

A perkoncentráció kifejezett megjelenése a perfelvétel lezárása is, amely végzés meghozatalát követően a perfelvételi nyilatkozatok módosítása már csak törvényben meghatározott, kivételes esetekben – bár a gyakorlati tapasztalatok szerint a bonyolultabb bizonyítási eljárás esetében gyakran inkább főszabályként – lehetséges.

A hatályos szabályozás szerint a polgári perben a felperes írásban, keresetlevél útján terjeszti elő első beadványát, amelyhez – ahogyan a fentiekben láttuk – szigorú tartalmi előírásokat rögzített a jogalkotó a hiánypótlás nélküli visszautasítás terhével. Ebben az esetben a bíróság az írásban előterjesztett beadványból indult ki. A Pp. értelmező rendelkezései szerint a keresetlevél nem minősül perfelvételi iratnak. Ebből következően a bíróság például annak tartalma körében hiánypótlás keretében anyagi pervezetéssel sem élhet. A keresetlevél közlését követően az alperes főszabály szerint szintén írásban – írásbeli ellenkérelem formájában – nyilatkozik a keresetlevélre. A szóbeliség ebben a szakban kivételként jelenik meg, és lényegében három esetkör lehetséges. Egyrészt a jogi képviselő nélkül eljáró fél szóbeli nyilatkozatát a bíróságon jegyzőkönyvbe mondja, amely ezáltal már írásbeli formát kap. Másrészt a Pp. 115. § (3) bekezdésében biztosított azon jogszabályi lehetőség, amely szerint a beadvány hiányosságainak pótlása érdekében a bíróság a helyben lakó, jogi képviselő nélkül eljáró felet maga

²³ SZIVÓS 2022: 73–74.

elé idézheti. Ez utóbbi a bírói pártatlanság elvével kapcsolatban felvetheti azt a kérdést, hogy mennyiben szerencsés, ha egy kontradiktórius eljárás során az ügyben eljáró bíró az egyik fél – például keresetlevél esetében a felperes – részvételével megtartott meghallgatáson pontosítja a beadvány tartalmát. Harmadrészt bizonyos különleges eljárások esetén a jogi képviselő nélkül eljáró fél számára lehetséges az ellenkérelem perfelvételi tárgyaláson szóban történő előterjesztése is.

Az írásbeliség szerepének erősödését mutatja a perfelvétel menetére vonatkozó bírói döntés is, amely esetkörök közül a perfelvétel menetének meghatározása során a további írásbeli perfelvétel elrendelését, valamint a perfelvételi tárgyalás kitűzése nélküli eljárást lehet említeni. Ennek eldöntése mindig az adott ügy körülményeitől függ. A bírónak mérlegelnie kell, hogy a perfelvétel mely útját tartja adott esetben a leginkább célszerűnek. Ez több tényezőtől is függ, mint például az ügy tényállása, a jogvita jellege, a peres felek és képviselőik nyilatkozatai. A korábban már említett új típusú koronavírus-járvány miatt elrendelt veszélyhelyzet idején alkalmazandó átmeneti szabályok jól példázták, hogy miért indokolt például a személyállapoti pereknél azon rendelkezés,²⁴ amely a perfelvételi tárgyalás mellőzését tiltja általános szabályként. A felek személyes meghallgatásának, a bíróság előtti közvetlen nyilatkozatnak garanciális szerepe van ezekben a pertípusokban, ezért ezek pusztán okiratok és beadványok alapján történő vizsgálata – veszélyhelyzetben kívüli esetekben – nyilvánvaló aggályokat vetne fel. Ugyanakkor általános eljárási szabályok mentén, például gazdasági társaságok közötti jogviták, vagy döntően okirati vagy szakértői bizonyítás szükségessége esetén nem feltétlenül merülnek fel ilyen szempontok.

A SZÓBELISÉG ÉS ÍRÁSBELISÉG SZEREPE A BIZONYÍTÁSI ELJÁRÁSBAN

Ahogy arról már esett szó, az írásbeli előkészítés során keletkezett peranyag tekintetében többféle megoldás létezik arra, hogy ezek az előkészítő iratok

²⁴ Pp. 432. § (1) bekezdés e) pont.

mennyiben határozzák meg a későbbi nyilatkozatok tartalmát, illetve az eljárás menetét. Ifj. Szigeti László már idézett munkájában a perkoncentráció körében amellet érvelt, hogy a tényállítások, bizonyítékok és kérelmek mellett lényeges a „jogi fejtegetés” is az előkészítő iratban, mert „a jogi tények és bizonyítékok előadása feltételezi, hogy a jogilag jelentős tényeket kiválogassuk, márpedig azt, hogy miért találunk egy tényt jogilag fontosnak és miért szükséges a bizonyítás, jogi fejtegetés nélkül indokolni lehetetlenség”.²⁵ Lényegében a hatályos szabályok szerint a keresetlevél, illetve az ellenkérelem körében rögzített tartalmi előírás hasonló, hiszen a *petitum* mellett a jogalapot, az azt megalapozó tényeket, a jogi érvelést és a bizonyításra vonatkozó nyilatkozatot határozza meg az érdemi rész elemeiként. Amennyiben ezek a perbeli nyilatkozatok – akár bírósági közrehatás vagy anyagi pervezetés eredményeként – a perfelvétel lezárásáig megfelelően körvonalazódnak, és teljes körűvé válnak, úgy a bizonyítás során a szóbeliség és írásbeliség aránya lényegében a bizonyítási eszközöktől függ.

Az eljárások típusainak tágabb értelmezése körében már említettem, hogy egy tisztán szóbeli eljárás során nem készül sem jegyzés, sem jegyzőkönyv, sem írásba foglalt ítélet. Míg tisztán írásbeli eljárás esetén kizárólag írásban zajlik minden. Ez utóbbi kapcsán Magyary és Nizsalovszky rámutatnak arra, hogy ez „egyszerűen kivihetetlen, mert a bíróságnak élőszóval való érintkezését a külvilággal, különösen a tanúkkal teljesen mellőzni nem lehet”.²⁶ Áttekintve a hatályos szabályozást látható, hogy a vegyes rendszert az érdemi szakban éppen a bizonyítási eljárás természete indokolja. A mai eljárásrend szerint lényegében szabad bizonyítási rendszer van, így léteznek olyan bizonyítási eszközök, amelyek írásban állnak rendelkezésre, mint az okiratok, de vannak olyanok, amelyek írásban és szóban is megjelenhetnek, mint ahogyan a szakvélemény. A tanúkkal kapcsolatban tett megállapítás máig érvényes, hiszen az eljárásjogi szabályok a polgári perek esetében – szemben a büntetőeljárással – nem ismerik az írásbeli tanúvallomás lehetőségét. Ugyanakkor bármely formában is jelenjen meg a bizonyíték, az alapvető szabály, hogy azt a bíróságnak az eljárás részévé kell tennie az eljárásjogi törvényben meghatározott módon ahhoz, hogy a perben felhasználható

²⁵ SZIGETI 1930: 131.

²⁶ MAGYARY–NIZSALOVSZKY 1939: 247.

legyen. Gondolhatunk például más eljárás iratanyagának csatolására vagy valamely más eljárásban keletkezett szakvéleménynek a felhasználására. Ilyen esetekben igen körültekintően kell eljárni, mert egyrészt szükségtelenül növelheti a per iratanyagát, másrészt adatvédelmi kérdéseket is felvethet.

ÚJABB LÉPÉS A SZÓBELISÉG FELÉ? – AZ ÍTÉLET SZABÁLYAINAK VÁLTOZÁSAI

A bizonyítási eljárás lefolytatása után következhet a döntéshozatal, vagy ahogyan Magyar és Nizsalovszky is megfogalmazta, a polgári per célja: az ítélet. A polgári per értelemszerűen nem kizárólag érdemi határozattal zárulhat, hanem akár az érdemi szakban megkötött egyezséggel, az eljárás megszüntetésével, vagy egyéb, nem érdemi befejezéssel is. Megjegyzést érdemel, hogy a felek közötti egyeztetés ugyan történhet szóban és írásban is, de maga az egyezségkötés perjogi szempontból szükségessé teszi a felek, illetőleg képviselőik tárgyaláson történő részvételét, ezért a közvetlenség elvéből is eredően arra a tárgyaláson szóban kerül sor, amelyet a bíróság az annak jóváhagyásáról rendelkező végzésével együtt a jegyzőkönyvben rögzít. A tisztán írásban történt egyezségkötésre újfent az új típusú koronavírus-járvány miatti veszélyhelyzet idején hatályos átmeneti szabályozást lehet citálni, amely jól példázta, hogy mennyivel időigényesebb és körülményesebb, mint a tárgyaláson zajló szóbeli egyeztetés.

A témánk szempontjából ugyanakkor elsősorban az ítélethozatalnak és az ítélet kihirdetésének van jelentősége, ezért a tanulmány a továbbiakban az ítéletre helyezi a hangsúlyt. Az ítélet a jogvita érdemi elbírálása, mind alaki, mind tartalmi szempontból garanciális szabályokkal körülbástyázott. A per során betöltött kiemelt szerepét tükrözi az a szimbolikus szabály is, amely szerint az ítélet rendelkező részét a bíró állva hirdeti ki, és a tárgyalóteremben a résztvevők állva hallgatják meg.

Az ítélet vonatkozásában a szóbeliség és az írásbeliség egyaránt szerepet játszik a kihirdetés és közlés kettősségéből adódóan is. Magyar és Nizsalovszky szerint a közlés a bírói határozat fogalmához tartozik, a bírói határozat csak attól az időtől fogva válik határozattá, mikor a féllel, illetve

a felekkel közöltetik. Ez csak természetes folyománya annak, hogy a bírói határozat a felek cselekvését szabályozza, az ő magatartásukra irányadó.”²⁷

A vegyes rendszerből eredően a perjogi szabályok az írásba foglalás kérdésével is foglalkoznak, hiszen a szóbeli kihirdetéshez minden esetben írásba foglalt határozat is tartozik. Ez értelemszerűen abból fakad, hogy az ítélet közlése kézbesítés útján történik, ami írásba foglalt határozat létét teszi szükségessé. Azt már korábban is láttuk, hogy a jelenleg hatályos Pp. a perfelvételi szakban az írásbeliség felé mozdult el a vegyes rendszer fenntartása mellett, ugyanakkor az ítéletek körében egy lényeges változás lépett hatályba 2025. augusztus 19. napjától, amely megítélésem szerint a szóbeliség szerepének növelése irányába tett fontos lépés. Az igazságügyi tárgyú törvények módosításáról szóló 2025. évi XLIX. törvény (Mód. tv.)²⁸ számos ponton érintette a polgári eljárásjogi szabályokat. A rövidített indokolást tartalmazó ítéletekre és ezzel összefüggésben a jogorvoslati tájékoztatásra vonatkozó szabályok módosításának eredményeként nagyobb hangsúly helyeződik az ítélet kihirdetésekor a szóbeli indoklásra, és ezzel összefüggésben a felek személyes jelenlétére, valamint bővült a rövidített indokolást tartalmazó ítéletek esetköre. Ezáltal ezen írásba foglalt határozatok indokolásából hiányozni fog a jogi indoklás, és a korábbi gyakorlathoz képest gyakrabban fogja a Pp. 347. § (2) bekezdése szerint a bíróság által megállapított tényeket, a feleknek a per tárgyára vonatkozó kérelmét, illetve nyilatkozatát és azok alapjának rövid ismertetését, az ítélet alapjául szolgáló jogszabályokat és a rövidített indoklás törvényi feltételére történő utalást tartalmazni. A szóbeli indoklás szerepe tehát megnő, lényegesebb lesz annak meggyőző ereje, mert ettől is függ az írásba foglalt ítélet tartalma (részletes vagy rövidített), a felek erre vonatkozó nyilatkozata, és – a későbbiekben – a jogorvoslati jog gyakorlása is. A felek ítéletet érintő nyilatkozatainak nagyobb szerepe lesz, hiszen ha a törvényben meghatározott feltételek teljesülnek, úgy a szóbeli indoklás

²⁷ MAGYARY–NIZSALOVSKY 1939: 279.

²⁸ A Mód. tv. 129–133. §-ai 2025. augusztus 19. napjától módosították a Pp. és az Itv. szabályait. E hatálybalépéshez kapcsolódóan átmeneti rendelkezések megalkotására nem került sor, amelyből következően a 2025. augusztus 19. napját követően meghozott ítéletekre, illetve jogorvoslatokra is alkalmazni kell.

elemi részét képező jogi indokolás nem feltétlenül lesz írásban is rögzítve határozat formájában. Ahogyan a cím is utal rá: *verba volant, scripta manent*.

Azonban célszerű vizsgálni, hogy a határozatok meghozatalát követően azok kihirdetése, illetve közlése, majd ehhez képest az írásba foglalás és a jogorvoslat rendszere miként alakult eddig, illetve milyen változások következtek be. Az látható, hogy számos esetben jogalkotási problémák nehezítik a módosult rendelkezések alkalmazását (értelmezését), ami jól tükrözi, hogy a jogszabályváltozás – az egyébként üdvözlendő jogalkotói célkitűzéshez képest – jelentős kérdéseket vet fel.

A JOGORVOSLATHOZ VALÓ JOGRA GYAKOROLT HATÁS

A határozat kihirdetése és közlése, annak formája a jogorvoslathoz való joggal szoros összefüggésben áll. A jogorvoslathoz való jog az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdésében biztosított, amelynek konkrét kereteit az egyes eljárásjogi törvények adják. A jogorvoslathoz való joggal, illetve annak ismerveivel az Alkotmánybíróság számos határozatában²⁹ foglalkozott, amelyek alapján a következők emelhetők ki.

„[A] jogorvoslati jog mint alkotmányos alapjog megköveteli, hogy az érdemi ügydöntő, az elítélt helyzetét, jogait lényegesen befolyásoló határozat tekintetében a jogorvoslat biztosítsa a döntést hozó szervtől eltérő más szerv részéről a felülvizsgálatot, az állásfoglalást a döntés helyessége, törvényessége tekintetében, esetleg a döntés megváltoztatását vagy hatályon kívül helyezését. Vagyis a jogorvoslathoz való jog, mint alkotmányos alapjog immanens tartalma az érdemi határozatok tekintetében a más szervhez vagy [...] ugyanazon szervezen belüli magasabb fórumhoz fordulás lehetőségére.”³⁰

²⁹ Például 5/1992. (I. 30.) AB határozat; 17/2015. (VI. 5.) AB határozat; 3106/2023. (III. 14.) AB határozat; 3064/2014. (III. 26.) AB határozat.

³⁰ 5/1992. (I. 30.) AB határozat, Indokolás.

Fontos jellemző továbbá, hogy a jogorvoslati jog nyújtotta jogvédelem hatékony legyen, ténylegesen érvényesüljön, és képes legyen a döntés által okozott érdeksérelem orvoslására. Az eljárást befejező döntések tekintetében alkotmányos elvárás a jogorvoslat biztosítása.

Az Alkotmánybíróság szintén foglalkozott a jogorvoslathoz való joggal az írásbeliség és a szóbeliség szempontjából. A 3106/2023. (III. 14.) AB határozat rámutat, hogy a jogalkotó a jogorvoslati rendszer kialakítása során nagyfokú szabadsággal rendelkezik, és annak során is, hogy mely határozatok esetén álljanak be a közlés joghatásai szóbeli, és mely esetekben írásbeli tudomásra jutással, azaz kézbesítéssel. „Ugyanakkor a határozat közlése egy minősített tudomásra jutást jelent, amelynek a jogorvoslathoz való jog gyakorlása szempontjából is különös jelentősége van, mivel a fellebbezési határidőt a közléstől kell számítani.” A jogorvoslathoz való jog hatékony érvényesülését – egyebek mellett – a határozat megismerhetőségének tényleges lehetősége is befolyásolja, amellyel kapcsolatban az Alkotmánybíróság azt is kifejtette, hogy „– a Pp.-ben foglalt eljárási garanciák betartása mellett – az indokolásnak szóbeli közlés esetén is tartalmaznia kell a határozat indokait, illetve a jegyzőkönyvbe foglalt írásbeli határozat tartalma nem térhet el a kihirdetéskor szóban a felek tudomására hozott határozati tartalomtól.”³¹

A Mód. tv. által bevezetett Pp.-változások folytán lényegesen megváltoztak egyrészt a határozatok tartalmára és a jogorvoslatra vonatkozó rendelkezések. A rövidített indokolást tartalmazó ítéletek esetköreinek újraszabályozása számos kérdést generál mind annak alkalmazhatósága, mind az esetleges jogorvoslat tekintetében.

A Mód. tv. a rövidített indokolást tartalmazó ítéletek eseteinek bővítését azzal indokolja, hogy erre a polgári perekben a felesleges adminisztrációs teher csökkentése, az érdemi munkavégzésre fordítható idő növelése érdekében van szükség, és – az eredeti előterjesztői indokolás szerint – alapját a felek eljárástámogatási kötelezettsége is erősíti, hiszen elvárható a felektől a tárgyalásokon való jelenlét. Az ítélet meghozatalára értelemszerűen az érdemi szak végén kerül sor, és ez azért jelent részben sajátos helyzetet, mert

³¹ 3106/2023. (III. 14.) AB határozat [51] és [54] bekezdései.

az érdemi tárgyalás esetén a felek az általános szabályok szerint kérhetik a tárgyalás távollétükben történő megtartását,³² tehát ez önmagában nem jelentene jogkövetkezménnyel járó mulasztást.

A vizsgált módosítás az ítéleteket érinti, amely érdemi, ügydöntő határozat eljárásjogi szempontból. Az ítéleteket a bíróság a Pp. 350. § (1) bekezdése alapján kihirdeti. A Pp. 350. § (3) bekezdése alapján a tárgyalás berekesztése folytán hozott határozat rendelkező részét – a (4) bekezdésben foglalt kivétellel – a határozat kihirdetése előtt le kell írni, és azt az egyesbírónak vagy a tanács elnökének és tagjainak alá kell írniuk. A határozat kihirdetése a rendelkező rész felolvasásából, a határozat elleni fellebbezés lehetőségéről, benyújtásának a helyéről és a határidejéről történő tájékoztatásból és az indokok rövid ismertetéséből áll.

E rendelkezés alapján az indokolási rész rövid összefoglalását és a perorvoslati tájékoztatást is ismertetni kell, ezáltal a jogorvoslati tájékoztatásnak a határozat kihirdetése során is szerepe van. A Pp. 346. § (3) bekezdése a rendelkező résztől elkülöníti a perorvoslati részt. A perorvoslati rész külön szerkezeti egység, amely nem tartozik a rendelkező részhez.³³

A jogalkotó egy esetkört hagyott változatlanul, nevezetesen a határozathirdetésre halasztott pereket. Továbbra is irányadó a Pp. 350. § (4) bekezdése, és ebben az esetben a bíróság a kihirdetés határnapját egyidejűleg kitűzi, a meghozott határozatot a kihirdetés napjáig írásba foglalja, és a határozatot a kihirdetés határnapján a (3) bekezdésben meghatározott módon kihirdeti. Ebből következően a rövidített indokolás lehetősége fel sem merül, és az eddigiekhez hasonlóan a Pp. 350. § (6) bekezdése és 365. § (6) bekezdése alapján a közléstől számított 15 nap a fellebbezési határidő. A határozathirdetésre halasztás tekintetében a törvény nem tartalmaz további feltételt, bármely – akár egyszerű megítélésű – ügyben van rá lehetőség.

Mindezeket követően, áttérve a rövidített indokolás és a jogorvoslati nyilatkozatok szabályozására, az állapítható meg, hogy az eddigiekhez képest jóval összetettebb szabályozást vezettek be.

³² Vö. Pp. 121. § (1) bekezdés b) pont.

³³ A bírói gyakorlatban már megjelent korábban is, például a BH2009. 15. számon közzétett eseti döntés, amely szerint a fellebbezés lehetőségéről, benyújtásának helyéről és idejéről szóló tájékoztató nem része az ítéleti rendelkezésnek, ahhoz kötődő nem fűződik.

Az egyik – valamennyi esetkört érintő – változás, hogy az írásba foglalás határideje 15 napra rövidült rövidített indokolás esetén. E mellett a rövidített indokolást tartalmazó ítéletek szabályainak módosítása érintette a jogorvoslati eljárásrendet is. A jogalkotó a fellebbezési szándékbejelentés jogintézményének bevezetése mellett a határidőket is átalakította. Mindezekre figyelemmel érdemes áttekinteni az ítélet kihirdetésének és a Pp. 350. § (3) bekezdésének ezzel összefüggő rendelkezéseit.

Az egyértelmű az ítélet tartalma körében fentebb kifejtettek alapján, hogy a rendelkező résznek nem része a jogorvoslati tájékoztatás, így ebből következően a kisítéletnek sem kell részletesen tartalmaznia, és a jogorvoslati jog vagy a jogerő megállapítása függ a felek további nyilatkozataitól, az ügy körülményeitől. Előfordulhat továbbra is, hogy az ítélet kihirdetését követően – kellően meggyőző szóbeli indokolás mellett – a felek úgy nyilatkoznak, hogy fellebbezési jogukról a kihirdetést követően valamilyen nyien lemondanak. Azonban ez csak akkor lehetséges, ha a kihirdetésekor valamennyi fél jelen van.

A módosult szabályok közül a Pp. 347. § (1) bekezdés d) pontja a fellebbezéssel támadható ítéletek esetén valamennyi fél jelenlétének hiányában is lehetővé teszi a rövidített indokolást. Ennek alkalmazhatóságát a tárgyalás berekesztésekor már észleli a bíró.

A Pp. 347. § (1) bekezdés e) pontja szerint akkor is rövidített indokolást tartalmaz az ítélet, ha – a fellebbezéssel támadható ítélet esetén – annak kihirdetésekor, bírói felhívás ellenére, a jelen lévő felek egyike sem kér részletes indokolást tartalmazó ítéletet. Ez szükségképpen az ítélet kihirdetését követően tisztázódik. Felmerül tehát annak kérdése, hogy mi történik akkor, ha nincs jelen valamennyi fél az ítélet kihirdetésekor. A Pp. 347. § (1) bekezdés d) pontja alapvetően arra az esetkörre vonatkozik, ha valamennyi fél elmulasztotta a tárgyalást, ugyanakkor az e) pont alkalmazása során legalább az egyik fél jelen van. Ha abból indulunk ki, hogy aki nincs jelen, a kihirdetést követően nem is tud részletes indokolást kérni, a jelenlévőknek pedig nyilatkozni kell, akkor abból az következik, hogy a fellebbezéssel támadható ítélet indokolása minden esetben rövidített.

A jelen lévő felek szóbeli nyilatkoztatásának kérdését nehezíti a Pp. 160. § (6) bekezdésének, a Pp. 350. § (6) bekezdésének és a Pp. 347. § (1)

bekezdés e) pontjának együttes értelmezése. Az előbbi a jegyzőkönyvek tartalma tekintetében kimondja, hogy ha az elsőfokú bíróság az ítélete kihirdetésekor felhívja a jelen lévő feleket, hogy nyilatkozzanak, kérnek-e részletes indokolást tartalmazó ítéletet, a bíróság ennek megtörténtét, valamint a nyilatkozatok tartalmát a jegyzőkönyvben – folyamatos felvétel készítése esetén a jegyzőkönyv írásbeli kivonatában is – feltünteti. Ezzel összhangban a Pp. 350. § (6) bekezdése szerint, ha az ítélet kihirdetésekor valamennyi fél jelen van, és a (4) bekezdésben foglaltak alkalmazására nem került sor, a bíróság az ítélet kihirdetését követően valamennyi felet nyilatkoztatja arról, hogy hozzájárul-e ahhoz, hogy az írásba foglalt ítélet rövidített indokolást tartalmazzon. A felek nyilatkozatára nincs szükség, ha valamennyi fél lemondott a fellebbezési jogáról. Ugyanakkor a Pp. 347. § (1) bekezdés e) pontja úgy fogalmaz, hogy „[...] bírói felhívás ellenére, a jelenlévő felek egyike sem kér részletes indokolást tartalmazó ítéletet”.

A fentiek egybevetése alapján tehát elsődleges, hogy arról nyilatkozzanak, hogy lemondanak-e fellebbezési jogukról [Pp. 347. § (1) bekezdés c) pont alkalmazandó], mivel ebben az esetben jogerőre emelkedik a határozat. Ha nincs ilyen egyező nyilatkozat – kiindulva azon álláspontból, hogy az ítélet indokolása mindig rövidített –, a feleknek arról kell jegyzőkönyvben rögzített módon nyilatkozni, hogy kérnek-e részletes indokolást. A rövidített indokoláshoz való hozzájárulás ilyen módon nem értelmezhető.

A jogorvoslati határidők a fellebbezési szándékbejelentés jogintézményének bevezetése folytán kétféle módon alakulnak: a Pp. 365. § (6) bekezdése szerinti általános 15 napos határidő, vagy a fellebbezési szándékbejelentés és a 15 napos fellebbezési határidő.

A Pp. 365. § (6) bekezdés szerinti általános jogorvoslati határidő irányadó, ha a 347. § (1) bekezdés d) és e) pontjain kívüli [tehát a) és b) pontok] indokokon alapul a rövidített indokolás. Ilyenkor a jogorvoslati tájékoztatás a Pp. 365. § (6) bekezdésével összhangban álló 15 napos határidő. A Pp. 350. § (6) bekezdése szerint a részletes indokolás körében nem kell nyilatkoztatni a feleket, ha valamennyi fél lemondott fellebbezési jogáról. Ha pedig egyik fél sincs jelen, vagy nem valamennyi fél van jelen, akkor a Pp. 347. § (1) bekezdés c) pontja értelemszerűen nem alkalmazható.

A Pp. 365. § (6a) és (6b) bekezdései, valamint 366. § (2a) bekezdései tartalmazzák a fellebbezési szándékbejelentésre vonatkozó szabályokat. Abban az esetben alkalmazandó, ha a bíróság a Pp. 347. § (1) bekezdés d) és e) pontja szerinti rövidített indokolást tartalmazó ítéletet hozott. Ilyenkor a fellebbezőnek fellebbezési szándékát az elsőfokú bíróságnál az ítélet kézbesítésétől számított öt munkanapon belül írásban be kell jelentenie, amely határidő elmulasztása miatt igazolásnak helye nincs, szemben például a fellebbezés előterjesztésére vonatkozó határidővel. A törvényi feltételekről a bíróságnak tájékoztatnia kell a feleket. Amennyiben a fellebbezési szándékbejelentés megtörtént, és a határidő eltelt, a bíróságnak 15 nap áll rendelkezésére a részletesen indokolt ítélet írásba foglalására, majd az írásba foglalást követő három napon belül elrendeli annak kézbesítését.

Az ítéletekkel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy dogmatikailag következetlennek tűnik, hogy a rövidített és a részletes indokolást tartalmazó ítélet esetében is a „kézbesítés” kifejezést alkalmazza a jogalkotó. Ugyanis a Pp. 351. § (2) bekezdés a) pontja szerint az ítéletet a bíróság kézbesítés útján közli. Az Alkotmánybíróság a fentebb említett gyakorlatában a közlést, illetve ezzel összefüggésben a kézbesítést a jogorvoslathoz való jog gyakorlása szempontjából minősített tudomásra jutásként értékeli, így viszont egy ítélet közlése (kézbesítése) kétszer történik meg. A kétszeri kézbesítés ezenfelül adminisztrációs szempontból többletmunkát jelent, és fennáll a veszélye az elhúzódásnak is (például kézbesítési akadályok, ítélkezési szünet).

A bíróság a fellebbezési szándékot hiánytalanul bejelentő fél részére azzal a felhívással rendeli el a részletes indokolással ellátott ítélet kézbesítését, hogy a határozat közlésétől számított tizenöt napon belül a 371. §-nak megfelelő fellebbezést terjesszen elő. E rendelkezésből az is következik, hogy bár a részletesen indokolt ítéletet valamennyi féllel közölni kell, a bíróságnak a fellebbezési szándékot bejelentő félnek felhívást is kell egyidejűleg küldenie a fellebbezés előterjesztése érdekében, amelynek további következménye, hogy a fellebbezési szándékbejelentés hiányában a fél nem lesz jogosult fellebbezést benyújtani, még esetlegesen más fél fellebbezési szándékbejelentése esetén sem.

A fentiekből jól látható, hogy a Mód. tv. hatálybalépésével alapvetően átalakult az írásba foglalt ítéletek tartalmára vonatkozó jogszabályi környezet. Amíg az elmúlt évek tendenciái az egyre részletesebb, mindenre kiterjedő indokolást tükrözték, addig az új szabályozás lényegében – a határozathirdetés kivételével – főszabállyá emeli a rövidített indokolással ellátott ítéletet, a jogi indokolás ilyen formában szóbeli ismertetés keretében hangzik el egy-egy per során. Ennek nem kizárólag az adott ügyben lehet jelentősége, hanem akár a rendkívüli jogorvoslati formák során, akár a *res iudicata* szempontjából, de hosszabb távon a joggyakorlat megismerésére és elemzésére is hatást gyakorolhat.

Mindez megítélésem szerint a felek irányába a tárgyaláson történő részvétel körében pressziót jelentő, és ezáltal a tárgyalásokon érvényesülő szóbeliség szerepét növelő módosítás, hiszen a tényállást és jogalapot összekötő jogi indokolás lényege – amely az ítélet leginkább érdemi része – rövidített indokolást tartalmazó ítélet esetén kizárólag szóban fog elhangozni, ami az írásbeliség korlátozása irányába történt újabb elmozdulás a peres eljárás során. Mindennek jelentősége abban is áll, hogy gyakran az egyes körülményeknek a bíró és a felek eltérő jelentőséget tulajdonítanak, és ahogyan Plósz Sándor is megfogalmazta: „A legbonyolódottabb jogesetek is néhány, kevés ponton fordulnak meg.”³⁴ Ezzel együtt is a jövő bírói gyakorlatára tartozó kérdés, hogy a törvénymódosítás indokolásában megjelölt célokat – nevezetesen a felesleges adminisztrációs teher csökkentését és az érdemi munkavégzésre fordítható idő növelését – mennyiben fogja hatékonyan szolgálni ez a változtatás.

ÖSSZEZÉS

A jogszabályok változása természetes folyamánya annak, hogy az életviszonyok, a polgári jogi jogviszonyok, a társadalmi és gazdasági környezet is állandóan alakulnak, amelyekre az anyagi jogi igények érvényesítésére lehetőséget biztosító eljárásjogi rendelkezéseknek is reflektálniuk kell.

³⁴ PLÓSZ 1927: 107.

A szóbeliség és írásbeliség, illetve ezek arányainak kérdése a peres eljárások során ugyanakkor már több évtizede a jogtudomány érdeklődési körébe tartozott. Jelen tanulmány törekedett annak bemutatására, hogy ezen a téren az akár száz évvel ezelőtt megfogalmazott kritikák, érvek és ellenérvek között számos olyan fellelhető, amelyek napjainkban is érvényesek, ugyanakkor olyan további problémák is felmerültek, amelyekre a felek igényérvényesítését és az eljárások hatékony lefolytatását biztosító jogalkotási, illetve jogalkalmazói tevékenységre van szükség.

A jelenleg hatályos Pp. vegyes rendszerű, ugyanakkor jellemzően az írásbeliséget preferáló szabályozási módszeréhez kapcsolódóan bemutatam az elmúlt évek tapasztalatai közül a veszélyhelyzeti rendelkezések hatását a tiszta írásbeliség kockázatainak tekintetében, továbbá az írásba foglalt ítéletek tartalmát és a kapcsolódó jogorvoslati rendszert érintő törvényt módosítást is. Ez utóbbi megítélésem szerint a szóbeliség irányába tett (vissza)lépést jelent a Pp. alapvető koncepciójához képest a felek tárgyalási jelenlétének hangsúlyozása, illetve a szóbeli jogi indokolás szerepének növelése révén.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ALFÖLDY Ede (1929): Írásbeliség a peres eljárásban. *Polgári Jog*, 5(4), 148–152.
- BARTHA Bence (2022): Gondolatok az elsőfokú polgári peres tárgyalás fogalom- és szerkezetváltozásáról. *Közjegyzők Közlönye*, 26(2), 75–91.
- KÖBLÖS Adél (2017): Új megoldások az elsőfokú eljárás szabályaiban. *Közjegyzők Közlönye*, 21(2), 13–26.
- MAGYARY Géza – NIZSALOVSKY Endre (1939): *Magyar polgári perjog*. Budapest: Franklin-Társulat.
- NIZSALOVSKY Endre (1942): Az alanyi magánjog és a perjog. *Értekezések a Filozófiai és Társadalmi Tudományok Köréből*, 5(7), 1–52.
- OSZTOVITS András (2020): Online bíróságok és az igazságszolgáltatáshoz való jog – esély vagy veszély? *Magyar Jog*, 67(11), 625–632.
- PLÓSZ Sándor (1883): A polgári peres eljárás reformja. *Magyar Jogászegyleti Értekezések*, 15, 3–14.
- SZIGETI László, ifj. (1930): Szóbeliség és írásbeliség a perrendtartási novella tervezetében. *Polgári Jog*, 6(4), 129–132.

SZIVÓS Kristóf (2022): Az eventualitás elvének hatása a perfelvételi nyilatkozatok előterjesztésére. *Magyar Jog*, 69(2), 65–75.

UDVÁRY Sándor (2024): Perorvoslat a válságban – válság a perorvoslatban? *Jogtudományi Közlöny*, 79(1), 21–32. Online: <https://doi.org/10.59851/jk.79.01.3>

Jogszabályok

1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (régi Pp.)

2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.)

2025. évi XLIX. törvény az egyes igazságügyi tárgyú törvények módosításáról (Mód. tv.)

6/2019. (III. 18.) IM rendelet a polgári perben és a közigazgatási bírósági eljárásban alkalmazandó nyomtatványokról

17/2020. (XII. 23.) IM rendelet a polgári perben és a közigazgatási bírósági eljárásban alkalmazható nyomtatványokról